

บทความวิจัย (Research Article)

กลยุทธ์การปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาล
โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

The strategy of Government Practice according to the Good
Governance by Participation Process Administration in School of
Phichit Primary Education Service Area Office 1

บุญครอง กุลดี^{1*} สุขแก้ว คำสอน¹ และกิริติ จันทรมณี²

Boonkrong Gundee^{1*}, Sukkaew Comesorn¹ and Keerati Chantaramanee²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำนวน 2,019 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งออกเป็นชั้น แล้วสุ่มแต่ละชั้นมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามานะ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.5 (+5%) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 345 คน โดยมีค่าความเที่ยงตรงของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.6-1 และความเชื่อมั่นของแบบสอบถามภาพรวมเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 มีการปฏิบัติราชการภาพรวมอยู่ระดับน้อยครั้ง ($\bar{x} = 3.61$, S.D. = 0.33) พิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากน้อยครั้งไป ไม่มีการปฏิบัติเลยตามลำดับดังนี้ หลักนิติธรรม ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.50) หลักคุณธรรม ($\bar{x} = 4.23$, S.D. = 0.61) หลักความคุ้มค่า ($\bar{x} = 3.76$, S.D. = 0.51) หลักความรับผิดชอบ ($\bar{x} = 3.74$, S.D. = 0.79) อยู่ในระดับน้อยครั้ง และพบว่า หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วมมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับบางครั้ง ($\bar{x} = 3.10$, S.D. = 0.61) ($\bar{x} = 3.10$, S.D. = 0.81)

คำสำคัญ: สภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาล กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก 65000

Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok 65000

² โรงเรียนวัดหนองหลวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จังหวัดพิจิตร 66190

Watnongluang School, Phichit Elementary Educational Service Area Office 1, Phichit 66190

*Corresponding author; email: boonkronggundee@gmail.com

(Received: 27 October 2020; Revised: 25 November 2020; Accepted: 30 November 2020)

DOI: <https://doi.org/10.14456/psruhss.2022.16>

Abstract

This research aims to study the state of government practice according to the good governance by participation process of administration in school of Phichit Primary Education Service Area Office 1. Samples were administrators, teachers and school committees of Phichit Primary Education Service Area Office 1. The sample was obtained using stratified random sampling and sample size of 2,019 was determined. The sample size of 345 was indicated using Yamane method with significant level of 0.05 (+5%). Question validity was between at 0.6-1 and reliability of the questionnaire was at 0.97. Statistical analysis include frequency, percentage, mean, average, standard deviation, and content analysis. The results found that the overall states of government practice according to the good governance by participation process of administration in school of Phichit Primary Education Service Area Office 1 was in often level ($\bar{x}=3.61$, S.D.=0.33) where order was arranged from often to none. Results when considering of each parts including government practice according to the good governance by participation process of the rules of law ($\bar{x}=4.26$, S.D.=0.50), morality ($\bar{x}=4.23$, S.D.=0.61), cost effectiveness ($\bar{x}=3.76$, S.D.=0.51) and responsibility ($\bar{x}=3.74$, S.D.=0.79) were in often level It has found that accountability and participation were in occasion level ($\bar{x}=3.10$, S.D.=0.61) ($\bar{x}=3.10$, S.D.=0.81). According to the results, the researchers could figure out the strategy of government practice according to the good governance by participation process of administration in school.

Keywords: States of government practice according to the good governance, Participation process of administration in school

บทนำ

การทุจริตในสังคมไทยช่วงเวลากว่าทศวรรษ ส่งผลเสียต่อประเทศอย่างมหาศาลและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในทุกมิติ รูปแบบการทุจริตจากเดิมที่เป็นทุจริตทางตรงไม่ซับซ้อน อาทิ การรับสินบน การจัดซื้อจัดจ้าง ในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนเป็นการทุจริตที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น การทุจริตเชิงนโยบาย การทุจริตข้ามแดน ข้ามชาติ ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่อาชญากรรมอื่น ๆ มากมายและส่งผลกระทบต่อวงกว้าง รัฐบาลได้ตระหนักในสถานการณ์การทุจริตทั้งในภาครัฐและในระดับชาติ โดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีได้ประกาศนโยบายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ปรากฏในด้านการส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ ข้อ 10.5 ใช้มาตรการทางกฎหมายการปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและจิตสำนึกในการรักษา ศักดิ์ศรีของความเป็นข้าราชการและความซื่อสัตย์สุจริต ควบคู่กับการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับอย่างเคร่งครัด ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็นสร้างภาระแก่ประชาชนเกินควร หรือเปิดช่องโอกาส การทุจริต เช่น ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต อนุมัติ และการขอรับบริการจากรัฐซึ่งมีขั้นตอนยืดเยื้อยาวนาน ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (2560 – 2564) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการดำเนินการของทุกภาคส่วนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และนโยบายปราบปรามการ

ทุจริตของรัฐบาล ที่มุ่งส่งเสริมปลูกจิตสำนึกให้สังคมไทยมีวินัย และยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาเครือข่ายป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างบูรณาการโดยให้ประชาชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม โปร่งใส เสมอภาค และเป็นธรรม สร้างระบบและกลไกที่มีอิสระอย่างแท้จริงในการตรวจสอบ ควบคุม กระจาย ถ่วงดุลอำนาจ ควบคู่กับการพัฒนากฎหมาย กฎระเบียบ ตลอดจนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระบบข้อมูลสารสนเทศ ซับซออนและเสียค่าใช้จ่ายทั้งของภาครัฐและประชาชน นโยบายของรัฐบาล คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เห็นชอบยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 – 2564) ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต (Zero Tolerance and Clean Thailand)” นายกมล รอดคล้าย เลขาธิการ กพฐ. เป็นประธานเปิดอบรมหลักสูตรประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน (โครงการ "สพฐ. ใสสะอาด ปราศจากคอร์รัปชัน") ณ โรงแรมคิงปาร์ค อเวนิว กรุงเทพฯ โดยเลขาธิการ กพฐ. กล่าวโดยสรุป "รู้สึกเป็นเกียรติและยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาเป็นประธานเปิดการอบรมในครั้งนี้ ซึ่ง สพฐ. มีภารกิจหลักในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและขณะเดียวกัน ก็ต้องมีระบบการจัดการอย่างมีคุณภาพควบคู่กันไป เพราะถ้าเรามีระบบการจัดการที่มีปัญหา ก็อาจจะทำให้หน่วยงานเสียหายลงได้ ในการบริหารจัดการหน่วยงานที่มีขนาดใหญ่ต้องมีการวางระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและป้องกันการทุจริตปราศจากคอร์รัปชัน ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรดีมากขึ้น โดยในช่วงที่ผ่านมา สพฐ. ได้วางกรอบแนวทางไว้ 3 เรื่อง คือ 1) สพฐ. ได้จัดทำโครงการ สพฐ. ใสสะอาด ปราศจากคอร์รัปชัน โดยการจัดอบรมพัฒนาผู้บริหาร ครู และการใช้ระบบ Integrity and Transparency Assessment (ITA) เข้ามาดูแลระบบการจัดการ 2) การพัฒนาโรงเรียน (โครงการโรงเรียนสุจริต) โดยให้โรงเรียนมีหลักคิด คือ ไม่ให้มีการทุจริตคอร์รัปชัน และ 3) โครงการโตไปไม่โกง ซึ่งเป็นโครงการโดยตรงของเด็กนักเรียน โดยทั้งสามเรื่องเป็นจุดเน้นของ สพฐ." สำหรับการอบรมหลักสูตรประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน (โครงการ "สพฐ. ใสสะอาด ปราศจากคอร์รัปชัน") ในครั้งนี้มีผู้เข้าอบรมทั้งสิ้น 100 คน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการเขตฯ ศึกษาพิเศษ และนักิกรที่รับผิดชอบโครงการเขตสุจริตต้นแบบ เขตสุจริตคู่พัฒนา และเขตสุจริตเครือข่าย จำนวน 50 เขต ๆ ละ 2 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) จึงมีการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบ สพฐ. ใสสะอาดปราศจากคอร์รัปชัน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้ทุกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาระบบคุณธรรม และความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาละ 1 โรงเรียน เพื่อเข้ารับการพัฒนาวางแผนการดำเนินการบริหารงานที่โปร่งใสและเป็นธรรมในสถานศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โดยคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบ สพฐ. ใสสะอาด ปราศจากคอร์รัปชัน ตามเกณฑ์ได้แก่ เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสุจริต เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารและครูยินยอมร่วมมือในการพัฒนา วางแผนการดำเนินการบริหารงานที่โปร่งใสและเป็นธรรมในสถานศึกษาจาก สพฐ. และสำนักงาน ป.ป.ช. เป็นโรงเรียนขนาดกลางขึ้นไป จำนวนครูในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกต้องมีไม่ต่ำกว่า 10 คน ชุมชน ให้การยอมรับและยินดีให้การสนับสนุนและอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรและเป็นประโยชน์ต่อทางราชการ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ม.ป.ป.) ซึ่งในการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ระหว่างปีงบประมาณ 2560-2562 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 มีผลการประเมินระดับประเทศอยู่ในอันดับกลาง-ล่างของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ 225 เขต โดยปีงบประมาณ 2560 อันดับที่ 107 ปีงบประมาณ 2561 อันดับที่ 220 และปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 อันดับที่ 182 ระดับ B เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า คะแนนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คิดเป็นร้อยละ 57.18 คะแนนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 35.45

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562: 9) สะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 การบริหารหน่วยงานภาครัฐในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วผู้บริหารต้องวางแผนการบริหารงานที่โปร่งใส ติดตาม ตรวจสอบได้ บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตามแนวทางของนโยบายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ที่มีการบริหารงานเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลซึ่งสอดคล้องกับ (ดร.ณิ คำมีคร, 2553) ซึ่งหน่วยงานการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารราชการปัจจุบันได้มีการรณรงค์และส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส มีคุณธรรม จริยธรรมมีความคุ้มค่า มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและสนับสนุนภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานของภาครัฐบนหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การได้รับการตอบสนองความต้องการที่จะรับบริการจากภาครัฐอย่างพึงพอใจ และเพื่อความสงบสุขของประชาชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) (อินทรัตน์ ยอดบางเตย, 2547) ระบอบเสรีประชาธิปไตยหรือเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative democracy) มีกลไกการปกครองที่ไม่เพียงพอดต่อการรับมือกับสังคมที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้นได้ ดังนั้น ข้าราชการประจำ ผู้ซึ่งอยู่ใต้การบริหารงานของรัฐ จึงต้องพัฒนาตนในการใช้ธรรมาภิบาลเป็นหลักในการปฏิบัติงาน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 เพื่อที่จะได้นำผลที่ได้นำไปปรับปรุงกลไกในการทำงานของสถานศึกษาในสังกัดต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนากลยุทธ์การปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

สภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนากลยุทธ์การปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ดังนี้ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความหลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

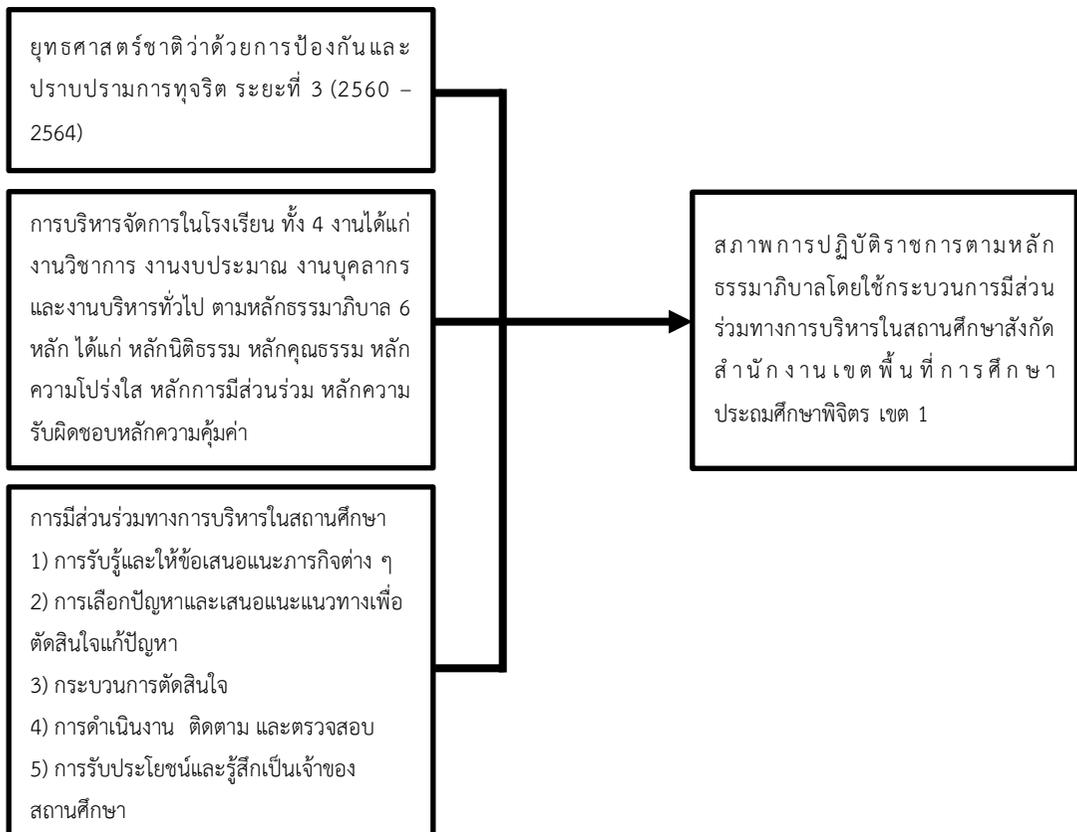
2.1 ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูในโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำนวน 2,019 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 111 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 3 คน และครูผู้สอนจำนวน 947 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 958 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูในโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 จำนวน 345 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 22 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 1 คน และครูผู้สอนจำนวน 158 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 164 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์โรว์ ยามาเน่ ระดับความเชื่อมั่น 95% ยอมให้มีความคลาดเคลื่อน 5% โดยใช้การดำเนินการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีชั้นภูมิประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1 สภาพการใช้หลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา 6 หลัก หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

3.2 สภาพการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติราชการ 5 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมรับรู้และให้ข้อเสนอแนะภารกิจต่าง ๆ 2) การมีส่วนร่วมเลือกปัญหาและเสนอแนะแนวทางเพื่อตัดสินใจแก้ปัญหา 3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ 4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ติดตาม และตรวจสอบ 5) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์และรู้สึกเป็นเจ้าของ

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 60 ข้อ

1.1. ศึกษาเอกสาร แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาล 6 หลัก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

1.2 นำร่างแบบสอบถามสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาล โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 เสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

1.3 นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4 นำร่างแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือการวิจัยได้นำไปหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่าข้อคำถามมีค่า Index of Item-Objective Congruence: IOC อยู่ระหว่าง (0.60) ถึง (+1)

1.5 นำแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) หาค่าความเที่ยง (Reliability) กับโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 15 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน 15 คน รวม 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ 0.97

1.6 นำแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไข

1.7 นำแบบสอบถามที่เป็นเครื่องมือไปใช้

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เกณฑ์การแปลผลแบบสอบถาม ดังนี้ (สุวรรณีย์ ศิริโกคาภิรมย์, 2546)

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้การมีส่วนร่วมในสถานศึกษา ปฏิบัติทุกครั้ง

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษาปฏิบัติบ่อยครั้ง

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหาร ในสถานศึกษาปฏิบัติบางครั้ง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในสถานศึกษาปฏิบัติน้อยครั้ง

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในสถานศึกษาไม่มีการปฏิบัติเลย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าความถี่และร้อยละ

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ตำแหน่ง		
ผู้บริหารสถานศึกษา	23	06.67
ครูผู้สอน	158	45.80
คณะกรรมการสถานศึกษา	164	47.53
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	152	44.06
ปริญญาตรี	110	31.88
ปริญญาโท	81	23.48
ปริญญาเอก	2	00.58
ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา		
ไม่มีประสบการณ์		
1-3 ปี	209	
4-6 ปี	136	
7-9 ปี	-	60.58
10 ปี ขึ้นไป	-	39.42
		-

จากตาราง 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้านตำแหน่ง คณะกรรมการสถานศึกษาคิดเป็นร้อยละ 47.53 ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 44.06 และด้านประสบการณ์การมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา ส่วนใหญ่มีประสบการณ์อยู่ระหว่าง 1-3 ปีคิดเป็นร้อยละ 60.58 การศึกษาสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รายข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ เป็นแบบเลือกตอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ

3.2 วิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาล โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความถี่และค่าร้อยละ และวิเคราะห์ข้อมูล 1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติกรปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 พบว่า

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

	รายการ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1	หลักนิติธรรม	4.26	0.50	ปฏิบัติบ่อยครั้ง
2	หลักคุณธรรม	4.23	0.61	ปฏิบัติบ่อยครั้ง
3	หลักความโปร่งใส	3.10	0.81	ปฏิบัติบางครั้ง
4	หลักการมีส่วนร่วม	2.56	0.68	ปฏิบัติบางครั้ง
5	หลักความรับผิดชอบต่อ	3.74	0.79	ปฏิบัติบ่อยครั้ง
6	หลักความคุ้มค่า	3.76	0.51	ปฏิบัติบ่อยครั้ง
รวมเฉลี่ย	3.61	0.33		ปฏิบัติบ่อยครั้ง

จากตาราง 2 พบว่า สภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 3.61$, S.D. = 33) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติ 3 อันดับแรก คือ ข้อ 1 หลักนิติธรรม ข้อ 2 หลักคุณธรรม และข้อ 6 หลักความคุ้มค่า

1. หลักนิติธรรม พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีระดับการปฏิบัติ 3 อันดับแรกคือข้อ 4 ผู้มีส่วนได้เสียของสถานศึกษาตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ของตนเอง เข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ข้อ 7 สถานศึกษามีมาตรการป้องกันการทำผิดกฎหมาย ไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่รับรู้โดยทั่วกัน ข้อ 9 สถานศึกษาจัดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจกำหนดกลยุทธ์ที่ยึดหลักธรรมาภิบาล และข้อ 8 สถานศึกษาใช้อำนาจของกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติราชการ ด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยมาตรฐานเดียวกัน ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 4.39, 4.34, 4.34, 4.33 ตามลำดับ

2. หลักคุณธรรม พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 4.23$, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่ามีข้อที่มีระดับการปฏิบัติ 3 อันดับแรกคือ ข้อ 2 สถานศึกษามีมาตรการลงโทษ ผู้ปฏิบัติงานที่ขาดจริยธรรมและคุณธรรม ข้อ 6 สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จเป็นองค์การที่โปร่งใส ปลอดภัยการคอร์รัปชันและ ข้อ 4 สถานศึกษามีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรของชาติอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 4.31, 4.28, 4.27 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.68, 0.67, 0.68 ตามลำดับ

3. หลักความโปร่งใส พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 3.10$, S.D. = 0.81) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีข้อที่มีระดับการปฏิบัติ 3 อันดับแรก คือ ข้อ 7 สถานศึกษาเปิดเผยข้อมูล

เป็นประโยชน์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ข้อ 2 สถานศึกษาปรับปรุงกลไกการทำงานของสถานศึกษาให้มีความโปร่งใส ในภารกิจของโรงเรียนนิติบุคคลและ ข้อ 3 สถานศึกษาสำรวจความพึงพอใจจากผู้รับบริการในการให้บริการ ของครูหรือผู้ปฏิบัติงานในภารกิจของโรงเรียนนิติบุคคล ข้อ 1 สถานศึกษาเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร และมี กระบวนการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และตรวจสอบความถูกต้องได้ ข้อ 10 สถานศึกษาจัดให้ผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจกำหนด กลยุทธ์ที่ยึดหลักความโปร่งใส โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.42, 3.30, 3.30, 3.13, 3.13 ตามลำดับ

4. หลักการมีส่วนร่วม พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 2.56$, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีข้อที่มีระดับการปฏิบัติ 3 อันดับแรก คือ ข้อ 2 สถานศึกษาจัดให้ผู้มี ส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายสัมฤทธิ์ผลของโครงการต่าง ๆ รวมถึงการประหยดงบประมาณ ข้อ 5 สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอก มีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการ โดยร่วมรับรู้ แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สร้างสรรค์ผลงาน ข้อ 4 สถานศึกษาจัดให้มีการ ประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนและจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาระยะกลาง ระยะ 1 ปีงบประมาณ และ ข้อ 9 สถานศึกษาจัดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติ ภารกิจโรงเรียนนิติบุคคลโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 2.84, 2.68, 2.65, 2.65 ตามลำดับ

5. หลักความรับผิดชอบ พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 3.74$, S.D. = 0.79) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีข้อที่มีระดับการปฏิบัติ 3 อันดับแรก คือ ข้อ 2 สถานศึกษาสร้าง ระบบการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ข้อ 9 ครูหรือผู้ปฏิบัติงานปฏิบัติงานในภารกิจโรงเรียนนิติบุคคลบรรลุผล ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้รับการยอมรับและความพอใจจากผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้อง ข้อ 1 สถานศึกษา จัดให้มีกระบวนการสร้างความตระหนักให้แก่ครูหรือผู้ปฏิบัติงานในภารกิจ โรงเรียนนิติบุคคลในเรื่องความ รับผิดชอบต่อสังคม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและ ข้อ 19 ผลการปฏิบัติงานในภารกิจโรงเรียนนิติบุคคลมีคุณภาพ ของงานทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ มีความถูกต้อง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.86, 3.81, 3.80, 3.80 ตามลำดับ

6. หลักความคุ้มค่า พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 3.76$, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีข้อที่มีระดับการปฏิบัติ 3 อันดับแรก คือ ข้อ 9 สถานศึกษาบริหารตาม หลักบริหารปฏิบัติราชการ โดยไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น ข้อ 2 สถานศึกษาจัดโครงสร้าง การบริหารจัดการในภารกิจโรงเรียนนิติบุคคล โดยมุ่งเน้นให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและ ข้อ 6 สถานศึกษาบริหารตามหลักการบริหารปฏิบัติราชการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์สุขของประชาชน โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 4.02, 3.81, 3.80 ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่า การปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 อยู่ในระดับปฏิบัติ บ่อยครั้ง มี 4 ข้อ คือหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม หลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับปฏิบัติ บางครั้ง 2 ข้อ ได้แก่ หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วม

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปราย ได้ดังนี้

1. สภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 อยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 3.61$, S.D. = 0.33) ถ้าพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากปฏิบัติมากไปหาน้อย ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.50) ($\bar{x} = 4.23$, S.D. = 0.61) ($\bar{x} = 3.76$, S.D. = 0.51) ($\bar{x} = 3.74$, S.D. = 0.79) พบว่า หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความคุ้มค่า หลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง และหลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปฏิบัติบางครั้ง ($\bar{x} = 3.10$, S.D. = 0.61) ($\bar{x} = 3.10$, S.D. = 0.81)

หากพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษายังไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ สถานศึกษาควร ส่งเสริม สนับสนุน หรือมีมาตรการ กำหนด นโยบาย การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี) ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาที่รัฐสภา ณ วันที่ 12 กันยายน 2557 โดยกำหนดนโยบายไว้ 11 ด้าน สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 19 ที่ระบุให้รัฐบาลมีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินการให้มีการปฏิรูปด้านต่าง ๆ และส่งเสริมความสามัคคีและความสามัคคีของประชาชนในชาติ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ม.ป.ป.) และนโยบายที่ 10 : การส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันการทุจริต และประพฤตินโยบายในภาครัฐ ควบคู่กับการบริหารจัดการภาครัฐ และในส่วนงานวิจัยของเพชรพงศ์ ศรีเทพา (2553) ที่พบว่า โรงเรียนบริหารงานโดยใช้ยุทธศาสตร์ 4 หลัก คือ 1) หลักกระจายอำนาจ 2) หลักการมีส่วนร่วม 3) หลักธรรมาภิบาล และ 4) หลักการประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษาภาพรวมอยู่ในระดับมากแต่ยังมีบางข้ออยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารสถาน ควรมีการศึกษาสภาพการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารในสถานศึกษา ทั้ง 6 ข้อ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความมีประโยชน์ หลักความคุ้มค่า เพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สถานศึกษาควรมีการศึกษาปรับปรุงทบทวนการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาล ในข้อ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง หากพิจารณาเปรียบเทียบกับข้ออื่น ๆ พบว่า หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยระดับต่ำ อาทิ ผู้บริหารควรปรับปรุงด้านการเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล และตรวจสอบได้ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจ

เอกสารอ้างอิง

- ดรุณี คำมีคร. (2553). การศึกษาปัญหาการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษรณ์.
- เพชรพงศ์ ตรีเทพา. (2553). ยุทธศาสตร์การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษยอมนิยม: กรณีศึกษาโรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). แนวทางการดำเนินกิจกรรมเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนสุจริต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุจริต. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). หนังสือด่วนที่สุด ที่ ศช 04008/ว 950 เรื่อง ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาด้านออนไลน์ ประจำปีงบประมาณ 2562. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ป.). คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. สืบค้น 12 กันยายน 2557, จาก https://www.mot.go.th/file_upload/2560/anti_corruption_files/ITA_manual2560.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557. สืบค้นข้อมูลวันที่ 22 ตุลาคม 2557, จาก http://www.sti.or.th/sti/about.php?content_type=7&data=1
- สุวริย์ ศิริโกคาภิรมย์. (2546). การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี.
- อินทร์ตัน ยอดบางเตย. (2547). ธรรมรัฐ. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป.